

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

تلخیص کتاب

« نقش دوستان در سرنوشت انسان »

نویسنده

علی اکبر صمدی یزدی

مخلص

طلبه بسیجی محمد لعل دولت آباد

انسان موجودی اجتماعی

آموزه های دینی به ما می گویند که قبل از ارزیابی دوستان هر فرد در مورد آن فرد قضاوت مثبت یا منفی نداشته باشید.

چرا که در میان عوامل تاثیرگذار بر سرنوشت انسان دوست ، همنشین و رفیق بالاترین تاثیر را در ساختار شخصیت انسان می گذارد ، زیرا اثر پذیری افراد از دوستان خویش از هر چیزی بالاتر است.

خمیر مایه و سرشت انسان به گونه ایست که نمی تواند تنها و بدون ارتباط با دیگران زندگی کند ، در گوشه عزلت نشسته ، بی ارتباط با افراد هم نوع خود به زندگی خویش ادامه دهد.

رسول خدا (ﷺ) می فرماید:

« دست خدا با جماعت و اجتماع است ، هر گاه فردی از جماعت جدا شود ، شیطان او را می رباید ، همانگونه که گرگ ، گوسفند جدا شده از رمه را شکار میکند. ^۱ »

اجتماعی بودن انسان موجب پیدایش آشنایی ها ، رفاقت و دوستی ها می شود ، زیرا طبیعت انسان به گونه ایست که زود با افراد دیگر آشنا می شود و در مدتی کوتاه انس و الفت برقرار می کند .

برخی گفته اند : کلمه انسان از «انس» گرفته شده است و به معنی انس و الفت آمده است ، یعنی انس ، الفت ، رفاقت ، حقیقتی است که ریشه در وجود انسان دارد ، و هر انسانی ذاتا خواستار دوست و هم صحبت می باشد.

^۱ میزان الحکمه ، ج ۱ ، ص ۴۰۶

لقمان حکیم در توصیه به فرزندش :

« پسرم هزار دوست داشته باش که هزار دوست هم کنم است و یک دشمن هم برای خود نداشته باش که یک دشمن هم زیاد است.^۲ »

و در روایات اسلامی نداشتن و از دست دادن دوستان نشانه عجز و ناتوانی انسان شمرده شده است.

امیر المومنین (علیه السلام) می فرمایند :

« عاجزترین مردم کسی است که نتواند دوستانی برای خود فراهم سازد ، و ناتوان تر از او کسی است که دوستانی را که به دست آورده بود از دست بدهد.^۳ »

با توجه به این که معاشرت و دوستی با دیگران از اموری است که بسیار در سرنوشت انسان موثر است ، اگر معاشرت مثبت باشد برای زندگی وی خیر و برکت است و اگر منفی باشد ضرر و شر دامن گیر دنیا و آخرت وی می شود.
لذا برای سعادت مندی ، نیاز به جهت دهی دوستی داریم.

امیر المومنین (علیه السلام) می فرمایند:

« همنشینی با افرادی که تابع هوا و هوس نفسانی هستند ، ایمان را از کف انسان خارج می کند و زمینه حضور شیطان را در زندگی فراهم میسازد. »

همانند همان اتفاقی که برای پسر حضرت نوح رخ داد.

امیر المومنین (علیه السلام) می فرمایند :

^۲ وسائل الشیعه ، ۱۶/۱۲

^۳ وسائل الشیعه ۱۸/۱۲

« خیر دنیا و آخرت در دو چیز جمع شده است :

۱- پنهان داشتن اسرار

۲- رفاقت با خوبان

تمام شر نیز در دو چیز جمع شده است :

۱- افشا اسرا

۲- رفاقت با اشرار^۴»

دوستی و رفاقت از آن گونه اموری است که اگر مثبت و خیر باشد ، نفع و برکت آن قابل اندازه نیست ، و اگر منفی و شر باشد آن هم ضررو زیانش فوق العاده زیاد است.

بسیار اتفاق افتاده است که انسانی شرور به واسطه دوستی و معاشرت با فردی نیکو به راه سعادت بازگشته است و یا در نقطه مقابل انسانی نیکو به واسطه رفاقت با فردی شرور شقاوتمند شده است.

تاثیر پذیری انسان از دوستان

بدون شک عامل سازنده شخصیت انسان ، بعد از اراده ، تصمیم و خواست خود ، امور مختلفی نظیر پدر و مادر ، محیط زندگی ، استاد و مربی و ... است اما از همه مهمتر ، همنشین ، دوست و معاشر است چرا که انسان خواه یا نا خواه تاثیر پذیر است. و بخش مهمی از افکار و صفات اخلاقی و رفتاری خود را از دوستان می گیرد ، این حقیقت هم از طریق علمی و هم از طریق تجربی و مشاهدات حسی به اثبات رسیده است .

^۴ بحار الانوار ۱۷۸/۷۱

امیرالمومنین (علیه السلام) :

« اگر شناخت کسی بر شما مشکل شد و نتوانستید او را از نظر دینی بشناسید ، نگاه کنید ببینید دوستان و رفقای او چه کسانی هستند ، اگر اهل دین خدا هستند پس از اونیز اهل دین خداست ، اگر آن ها بر غیر دین خداست او نیز هیچ بهره ای از دین خدا نبرده است.°»

قرآن کریم در آیاتی از رفاقت و دوستی با دشمنان خدا هشدار داده و ما را از آنان برحذر داشته است حتی اگر این افراد از خویشان و نزدیکان ما باشند. مخصوصا اگر ارتباط بر اساس محبت و عاطفه باشد چرا که انسان در این حالت از نظر عقیده افکار سیره و منش به شدت از ناحیه کسانی که با آن ها رابطه عاطفی دارد ، اثر پذیر است.

خطر دوستان ناباب برای به سقوط کشاندن انسان ، به اندازه ای جدی است که

امیرالمومنین در رابطه با این افراد میفرماید:

«چهره ، چهره انسان و قلب او قلب حیوان است.¶»

روز قیامت روز عجیبی است

یکی از اسامی آن یوم الحسره است، روز حسرت کسانی که در دنیا به خاطر دوستان ناباب ، گمراه و فاسد گرفتار شده اند و از وی تاثیر گرفته اند

خداوند در آیات ۲۷ تا ۲۹ سوره قرآن میفرماید :

« روزی که مردم ظالم هر دو دست خویش را به دندان گزیده و گویند ای کاش من با رسول حق راه دوستی و طاعت پیش می گرفتم ای کاش فلانی را دوست خو نمی گرفتم که رفاقت او مرا از پیروی از قرآن و رسول حق محروم ساخت و گمراه گردانید ، و شیطان مایه خذلان و گمراهی انسان است.»

° بحار الانوار ۱۹۷/۷۱

¶ نهج البلاغه ، خ ۸۷

رسول خدا (علیه السلام) می فرماید :

« از همنشینی با مرده دلان پرهیزید

پرسیدند مرده دلان چه کسانی هستند :

فرمودند: ثروتمندی که ثروت او را سرکش کرده است.»

این افراد آثار و تبعات بدی را برای انسان به دنبال می آورند که به اجمال مروری بر این آثار میکنیم:

- ۱- فکر انسان را عوض میکند و او را مادی گرا و دنیا پرست میکند
- ۲- وقتی زندگی وی را در این حال می بیند آن گاه زندگی خود را با زندگی فرد ثروتمند مقایسه میکند و دائما از خدا شکایت می کند
- ۳- و برای این که زندگی خود را به صورت ایده آل مدنظر خود تبدیل کند ممکن است متوسل به هر کاری بشود و حتی به کار حرام آلوده شود.

معیار های انتخاب دوست شایسته

دوست شایسته و مناسب که بتواند انسان را به رشد کمال و سعادت برساند و موجبات سربلندی انسان را در دنیا و آخرت فراهم سازد همچون اصحاب امام حسین (علیه السلام) که نمونه واقعی دوستی عملی پایدار بودند ، باید شرایطی داشته باشد که بدون آن شرایط هرگز سزاوار رفاقت و دوستی نیست

شرایط عبارت اند از :

- ۱- ایمان و باورهای دینی
- ۲- صداقت و راستی
- ۳- همراهی در سختی

۱- ایمان و باور های دینی:

هر کس در انتخاب دوست و رفیق باید روی این مسئله دقت و حساسیت داشته باشد و کسی را به عنوان دوست برگزیند که به تمام امور اعتقادی باور قوی و مستحکم داشته باشد.

رسول اکرم (علیه السلام) می فرمایند^۷:

« بهترین همنشین کسی است که دیدن او ما را به یاد خدا بیاندازد و گفتار و سخن او بر علم و آگاهی شما بیافزاید کار و رفتار او شما را به آخرت ترغیب کند.»

۲- صداقت و راستی

کسی شایسته ی دوستی است که صادق و یکرنگ باشد رفتار های صادقانه داشته باشد.

اگر عیب و نقصی از طرف مقابل دید صادقانه به منظور اصلاح با رعایت شرایط به او گوشزد کند و در صدد پاک ساختن رفیق خود بر آید

رفیق و دوست کسی نیست که بر عیوب انسان بیافزاید ، انسان را بی آبرو و بی حیثیت کند یا به حای اینکه به خود بگوید تا در صدد جبران برآید به دیگران بگوید و آبروی او را بر باد دهد ، یا از بابا تملق و چابلوسی عیوب انسان را کتمان نموده بلکه به عنوان محاسن ذکر نماید.

^۷ وسائل الشیعه ۲۳/۱۲

امام صادق (علیه السلام) فرمودند^۸:

«محبوب ترین برادرانم کسی است که قیوب مرا به من هدیه کند.»

۳- همراهی در سختی :

برخی افراد فقط دوستان شادی سرور و خوشی انسان هستند به عبارت دیگر دوستان سفره و شیرینی و جیب و پول انسان هستند تا سفره و پول و شادی و سرور است دور انسان هستند و رفاقت و دوستی دارند تجلیل و تمجید میکنند اما همینکه مشکلی پیش آمد و سفره جمع شد و پول جیب تمام شد و گرفتاری پیش آمد انسان را رها کرده و تنها می گذارند.

اینگونه دوستان انسان های مگس صفتی هستند که دور شیرینی جمع می شوند اگر شیرینی تمام شد مگسان نیز پراکنده میشوند.

امام باقر (علیه السلام) می فرمایند^۹ :

«بدترین دوستان دوستی است که رعایت تو را در دوران توانگری کند اما هنگام فقر و تنگدستی تو را رها نماید.»

^۸ اصول کافی ۲/۶۳۹

^۹ بحار الانوار ۴۶/۲۸۷

توصیه های معصومین در مورد دوستی

توصیه های امیرالمونین (علیه السلام):

ایشان در کلمات نورانی خویش در مورد دوستی به سه نکته اشاره میکنند.

- ۱- مداومت بر دوستی
- ۲- همنشینی با علما
- ۳- همنشینی با فقرا

۱- مداومت بر دوستی

امیرالمونین (علیه السلام) ۱۰:

« از هر چیزی جدید و تازه آن را اما از برادران و دوستان قدیمی ترین آن ها را انتخاب کن.»

یکی از توصیه های حضرت علی مداومت بر دوستی است رعایت حق دوستان با سابقه و قدیمی دوستانی که سال ها با انسان بوده اند و با آن ها انس داشته است و در شرایط مختلف و فراز و نشیب زندگی آنان را آزموده است. چنین نباشد تا یک دوست جدید را پیدا کرد و با کسی آشنا شد دوستان قدیم و چندین ساله خویش را از یاد ببرد و فراموش نماید.

---

۱۰ غررالحکم ص ۴۱۶

۲- همنشینی با علما

همنشینی با علما چیزی است که در روایات ما بسیار مورد سفارش و تاکید قرار گرفته است .

امیرالمومنین (علیه السلام) :

« همنشینی با دانشمندان چیزی است که در روایات ما بسیار مورد سفارش و تاکید قرار گرفته است . »

۳- همنشینی با فقرا

حشر و نشر با فقرا و تهیدستان است که سبب می شود انسان به زندگی خود راضی شود و خدا را بر نعمت هایی که به او داده است شکر کند.

زیرا وقتی انسان زندگی فقیرانه فقرا را دید زندگی برای او شیرین و گوارا می شود و نعمت های الهی را که به او ارزانی داشته است بزرگ می شمارد در نتیجه شکرگذار خداوند میشود.

امیرالمومنین (علیه السلام) :^{۱۱}

« بافقرا همنشین باش زیرا موجب افزایش شکر تو می شود. »

---

^{۱۱} غررالحکم ۴۳۰

همچنین امیرالمونین میفرماید :

« سزاوار نیست که مسلمان با سه طایفه رفاقت دوستی و برادر داشته باشد:

۱- ماجن

۲- احمق

۳- کذاب»

ماجن کسی است که کار زشت خود را برای تو زینت می دهد و دوست دارد تو نیز مانند او باشی او هرگز تو را در امر آخرت و معاد کمک و یاری نمیکند .

اما احمق تو را به خیرونیکي راهنمایی نمیکند امید اینکه ضرری از تو دفع کند نیست گرچه در این باره تلاش و کوشش نیز نماید چه بسا میخواهد به تو سودی برساند ولی زیان میرساند.

اما دروغگو زندگی با او گوارا نخواهد بود سخن زندگی تو را برای دیگران میگوید و سخن زندگی دیگران را با تو بازگو میکند هرگاه رشته سخن او از چیزی تمام شود رشته دیگری برای سخن باز میکند تا جایی که سخن راست هم می گوید اما چون دروغگوست سخن وی تصدیق نمیشود.

توصیه های امام صادق (علیه السلام) (۱۲):

«دوستی و صداقت مرز و حدودی دارند که هرکسی همه آنها یا برخی از آنها را داشته باشد دوست است و گرنه اصلا او را دوست مشمار:

۱- آروی تو را آبروی خود و عیب تو را عیب خود بداند .

۲- زینت و عیب تو را زینت و عیب خویش بداند.

۳- منصب و مال ، حالت او را نسبت به تو تغییر ندهد.

۴- هرکمی از دست او بر می آید از تو دریغ نکند.

۵- در هنگام گرفتاری ها تو را تنها نگذارد.»

۱۲ اصول کافی ۶۳۹/۲

همچنین امام صادق (علیه السلام) می فرمایند :

« با سه چیز دوستان خود را بیازمایید :

۱- خشم و غضب

۲- درهم و دینار

۳- مسافرت»

دوستی ها برای خدا

آن چیزی که به دوستی ها ارزش می دهد این است که دوستی ها برای خدا باشد یکدیگر را برای خدا دوست بداریم در دوستی ها قصد و هدفی غیر از خدا در کار نباشد اگر دوستی ها برای خدا باشد علاوه بر بدهد هایی که انسان از این دوستی می برد مشمول اجر و ثواب و پاداش الهه نیز می شود و در حقیقت این نوع دوستی رنگ عبادت به خود می گیرد ، زیرا هر کاری که انسان برای خدا انجام دهد و نیت قصدش خدا باشد خداوند به او پاداش می دهد.

همانگونه که در همه امور باید خدا محوری حاکم باشد و کارها برای خدا انجام شود ، در دوستی ها و رفاقت ها نیز باید خدا محوری ملاک باشد.

باید حواسمان به این نکته باشد که گاهی دوستی هایمان تبدیل به دشمنی میشود بی آنکه خود به آن واقف باشیم و در مسیری باطل با سرعت از خداوند دور میشویم.

در روز قیامت دوستی ها که در مسیر گناه و فساد یا زرق و برق دنیاست تبدیل به عداوت و دشمنی میشود، چرا که هر کدام از آنها دیگری را عامل بدبختی و بیچارگی خود می شمارد چراکه در دنیا به جای دوستی با یکدیگر با هم دشمنی کردند.

امام صادق (علیه السلام) فرمودند^{۱۳} :

« آگاه باشید هر دوستی که در دنیا برای غیر خدای عزوجل باشد ، در روز قیامت تبدیل به عداوت و دشمنی می شود.»

اما اگر دوستی ها برای خدا و به خاطر خدا باشد ، هم در دنیا سبب کمال و سعادت است و هم در آخرت موجب اجر و پاداش بزرگ الهی می گردد ، چرا که این نوع دوستی بر محور ارزش های جاودانه دور میزند و نتایج پر بار آن در سرای آخرت آشکار می شود.

حقوق دوستان

نکته ی مهم در دوستی ها رعایت حقوق یکدیگر است و لازمه ی آن شناخت حقوق و عمل به آن است تا با انجام این امر مهم مرز ها رعایت شود و باب دوستی بسته نشود و باعث تحکیم روابط شود.

در این راستا امیرالمومنین (علیه السلام) می فرمایند^{۱۴}:

« مسلمان بر برادر مسلمان خود سی حق دارد که نسبت به آن بری الذمه نمی شود، مگر اینکه طرف مقابل او از آن حقوق خود بگذرد و چشم پوشی کند:

- ۱- لغزش او را گذشت نماید
- ۲- برگریه و اشک او ترحم کند
- ۳- عیب او را بپوشاند
- ۴- از خطای او بگذرد

^{۱۳} بحار الانوار ۲۳۷/۶۶

^{۱۴} وسائل الشیعه ۲۱۲/۱۲

- ۵- عذر و پوزش او را بپذیرد
- ۶- از غیب او جلوگیری نمودهو آن را رد کند
- ۷- همیشه نسبت به او خبیبر خواه باشد
- ۸- دوستی او را حفظ کند
- ۹- عهد و پیمان با او را رعایت کند
- ۱۰- هنگام بیماری به عیادت او برود
- ۱۱- پس از مردن در تشییع جنازه او شرکت نماید
- ۱۲- دعوت او را بپذیرد
- ۱۳- نیکی و عطای او را تلافی کند
- ۱۴- هدیه او را قبول کند
- ۱۵- نعمت او را سپاسگذاری کند
- ۱۶- به بهترین شکل او را یاری کند
- ۱۷- باعفت و پاکدامنی ، محارم او را حفظ کند
- ۱۸- حوائج او را برآورده کند
- ۱۹- او را در رسیدن به خواسته اش همراهی کند
- ۲۰- به هنگام عطسه برای او دعا کند
- ۲۱- گمشده اش را برای او پیدا کند
- ۲۲- سلام او را پاسخ گوید
- ۲۳- کلام او را دلنشین کند
- ۲۴- بخشش او را نیکو شمارد
- ۲۵- سوگند او را تصدیق کند
- ۲۶- دوست او را دوست بدارد و با او دشمنی نکند
- ۲۷- چه ظالم باشد چه مظلوم او را یاری کند یعنی به هنگام ظلم او را از ظلم کردن باز دارد و هنگامی که مظلوم واقع شد ، در گرفتن حقش او را یاری کند.
- ۲۸- او را تسلیم بلا و گرفتاری ننماید
- ۲۹- آنچه برای خود دوست می دارد برای او هم دوست بدارد
- ۳۰- آنچه برای خود نمی پسندد برای او هم نپسندد.»

آداب دوستی

اگر مواردی را در دو طرف در دوستی هایشان انجام دهند برای تحکیم روابط دوستی و پایه های رفاقت بسیار مفید است که از آن ها به عنوان آداب نام برده می شود.

در این جا به برخی از این آداب اشاره می کنیم:

- ۱- تحمل لغزش
- ۲- نصیحت و خیر خواهی
- ۳- رعایت ادب و احترام
- ۴- اکرام
- ۵- قضای حاجت دوستان

۱- تحمل لغزش

اگر افراد در برابر هرگونه لغزشی بی تحمل باشند و عکس العمل نشان دهد ، موجب رنجش خاطر می شود و پایه های دوستی را سست و متزلزل می کند ، در واقع نگاه ما به افراد و اشخاص نباید صفر و صدى باشد چرا که همه ی افراد کامل نیستند.

امیرالمومنین (علیه السلام) در این باره می فرمایند^{۱۰}:

«اگر کسی با برخورد هر لغزشی دوستان خود را از خود براند ، دوستی برای او باقی نمی ماند و تنها می شود.»

^{۱۰} بحار النوار ۱۶۶/۷۱

۲- نصیحت و خیر خواهی

از دیگر آدابی که باید بین دو طرف دوست برقرار باشد فکر خیر خواهی نسبت به یکدیگر است.

هر فرد باید کوشش کند دوست خود را به اموری که خیر دنیا و آخرت را در بردارد ، راهنمایی نماید و اگر گرفتار خطا و اشتباه شده است با نصیحت و خیر خواهی وی را به جاده صلاح و سعادت بازگرداند و راه کمال و خوشبختی را به او نشان دهد و موجبات کما او را فراهم سازد.

امیرالمومنین :

« کسی که دوست و برادر خود را پنهانی موعظه کند ، موجبات زینت او را فراهم می سازد و کسی که او را آشکارا نصیحت نماید موجب سر شکستگی وی می شود.»

۳- رعایت ادب و احترام

بسیاری از افراد به تصور اینکه چون باهم دوست هستند ، باید با یکدیگر خودمانی باشد ، در این امر کوتاهی می کنند، غافل از اینکه خودمانی بودن و ساقط شدن آداب و شرایط ، غیر از رعایت ننمودن ادب و احترام است.

خداوند سبحان در آیه ۵۳ سوره اسرا می فرماید:

« به بندگانم بگو : سخنی بگویند که بهترین باشد ، چرا که شیطان بوسیله سخنان ناموزون ، میان آن ها فتنه و فساد می کند ، شیطان همیشه دشمن آشکاری برای انسان بوده است .»

۴-اکرام :

اکرام در مرحله ای بالاتر از احترام است و بیشتر جنبه عملی دارد. بر دو طرف دوست علاوه بر رعایت احترام رعایت اکرام نیز توصیه شده است.

امام صادق (علیه السلام) ۱۶:

« کسی که برادر و دوستش نزد او بیاید و او وی را اکرام و تجلیلش نماید ، خداوند را اکرام و تجلیل نموده است .»

۵-قضای حاجت دوستان

همانطور که در گذشته گفتیم که دوستی ها صرفا نباید در مواقع شادی ها و خوشی ها باشد بر هر دوستی واجب است تا در جهت آگاهی و رفع مشکل دوستش تلاش و کوشش کند

امیرالمومنین (علیه السلام) ۱۷:

« کسی که حاجتی از برادر مومن خود برآورده نماید مثل این است که همه روزگار را به عبادت گذرانده باشد.»

۱۶ اصول کافی ۲/۲۰۶
۱۷ وسائل الشیعه ۱۶/۳۶۱

آفات دوستی

افرادی که با یکدیگر دوست و رفیق می شوند برای متزلزل نشدن پایه های مستحکم و بنیادین دوستی ، باید از یک سری امور پرهیز نمایند ، و مراقب باشند که آن ها را مرتکب نشوند تا اساس دوستی آنها هرگز دچار سستی نشود ، یا خدای ناکرده دوستی ، تبدیل به دشمنی نگردد.

از این امور به عنوان آفات دوستی یاد میکنیم:

- ۱- خیانت
- ۲- قبول قول سخن چین
- ۳- دو چهره گی
- ۴- جدل و مشاجره
- ۵- حسادت
- ۶- سوظن و بدگمانی
- ۷- مزاح و شوخی

۱- خیانت

خیانت گناه بزرگ و زشتی است که در مکتب اسلام بسیار مذمت شده و برای آن آثار شوم و پیامد های ناگوار و کیفرهای بزرگی ذکر شده است .
به طوریکه حتی گفته شده است که حتی در فکر خیانت نیز نباشید چه برسد به عمل .

خیانت نسبت به دوستان هم اثر تکلیفی دارد و هم اثر وضعی:

اثر تکلیفی آن حرمت است و گناهانی که نمونه آن در روایات فوق ذکر شده اثر وضعی آن متزلزل کردن و از بین بردن روابط دوستانه است ، زیرا وقتی دوستی متوجه خیانت دوست خود شود ، دیگر او را به عنوان دوست نخواهد پذیرفت ، بلکه دوستی تبدیل به دشمنی می شود ، زیرا انتظار و توقعی که از او دارد با خیانت ناسازگاری و غیر قابل تحمل است.

امام موسی ابن جعفر (علیه السلام) (۱۸) :

« از ما نیست کسی که نسبت به مسلمانی خیانت نماید . »

۲- قبول قول سخن چین :

سخن چینی گناه بزرگی است که باعث از هم پاشیدگی نظام خانوادگی ، بریدن دوستان از یکدیگر ، کینه ، عداوت ، و منشأ فتنه های بزرگ و حتی خونریزی های فراوان می گردد.

و به همین سبب در آیات و روایات به شدت نهی شده است.

۳- دو چهره گی :

دورویی یعنی اینکه پیش دو یک حالت و برخورد و پشت سر برخورد دیگر داشتن . این صفت خود نوعی نفاق ، بلکه اصل نفاق است ، چون نفاق نیز چیزی جز دورویی نیست.

---

۱۸ الفقیه ، ۲۷۳/۳

امام صادق (علیه السلام) ۱۹:

« کسی که با دو چهرگی و دوزبانی با مسلمانان برخورد کند ، روز قیامت دو زبان ، از آتش خواهد داشت . »

۴- جدل و مشاجره :

جدل موجب می گردد کم کم دوستی جای خود را به دشمنی دهد و محبت تبدیل به کینه و عداوت شود ، مشاجره و گفتگوهای نابجا و بی مورد است . حتی اگر انسان می داند حق با اوست اما ادامه بحث موجب دنجش خاطر طرف مقابل می شود ، باید از ادامه بحث خودداری نماید.

۵- حسادت

حسد صفت زشت و ناپسندی است که انسان باید سعی کند در او پیدا نشود و اگر پیدا شد آن را آشکار نسازد و به مرحله عمل نرساند .
حسد اگر به بروز و ظهور رسید ، به اندازه ای خطر ساز می ود که باید در برابر شر و خطر آن به خدا پناه برد . خداوند نیز به پیامبر خود دستور می دهد که از شر خسودان به خدا پناه ببرید .

امام باقر (علیه السلام) ۲۰:

«حسد ایمان انسان را می خورد خمان گونه که آتش هیزم را میخورد.»

۱۹ اصول کافی ، ج ۲ ، ص ۳۴۳
۲۰ تفسیر برهان ، ج ۵ ، ص ۸۱۲